

УДК 338.137.6

ЯКІСТЬ ТА БЕЗПЕКА ПРОДУКЦІЇ ЯК СКЛАДОВІ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємцев Віктор Іванович

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Національний університет харчових технологій

Анотація

Досліджено сучасний стан конкурентоспроможності підприємств олійно-жирової галузі України та її можливий подальший розвиток під впливом заходів щодо підвищення якості та безпечності продукції.

Ключові слова: олійно-жирова галузь, конкурентоспроможність, якість, безпека, екологічність продукції

Ринкова економіка, глобалізації світової економіки висуває жорсткі вимоги до ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, яким для виживання в умовах виходу з економічної кризи необхідні виробництво й продаж конкурентоспроможної продукції.

Рослинні олії і жири займають чинне місце у структурі харчування населення і, враховуючи фізіологічні властивості рослинних жирів, вони все більше витісняють жири тваринного походження. Рослинні олії займають у раціональному споживанні людини велике місце тому що:

- є альтернативою тваринним жирам, у зв'язку з високими дієтичними властивостями, особливо для населення країн, де гостро постають проблеми зайвої ваги, а також проблеми з м'ясом тварин. (наявність коров'ячого сказу, губчатого енцефаліту, пташиного та свинячого грипу, протекції скорочення чисельності тварин);

- мають відносно низьку ціну на ці продукти, що дуже важливо для країн, що розвиваються, де дуже низький рівень життя,

- достатньо висока калорійність рослинних олій (2,9 ккал на грам продукту, за для порівняння «вершкове масло» - 6,7 ккал на грам) [1]

- залишки від переробки є дуже цінною кормом, сировиною для інших галузей (хімія, будівельні матеріали, енергетика та ін), а соя є ще і азотокомуючою рослиною, збагачує землю азотом та є дуже гарними попередниками для інших рослин (в тому числі і соняшнику).

Олійно-жирова промисловість є однією з базових та ведучих експортно-імпортних галузей харчової промисловості України. Вона представлена на сьогоднішній день 36 крупними підприємствами потужністю 75 - 500 тис. т переробки насіння на рік.

Динаміка виробничої потужності та забезпеченості сировиною підприємств галузі

Показники	Од. вим	1990	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2010
Річна потужність	млн..т	2,6	3,2	3,5	4,9	5,5	6,3	8,25	9,6
Соняшник	млн..т	2,2	2,79	2,25	4,24	4,75	4.173	6,52	6,36
Соя	млн..т	0,065	0,05	0,073	0,242	0,616	0.721	0,812	1,05
Ріпак	млн..т	0,07	0,09	0,135	0,057	0,3	1.053	1,87	1,42
Всього	млн..т	2,34	2,88	2,46	4,536	5,77	5.947	9,2	8,83

Джерело:[2]

Завдяки ефективній протекціоністській політиці з боку держави олійно-жирова промисловість вийшла з кризового стану, в якому вона перебувала у 1993-1998 роках. Зараз щорічно збільшується виробництво олійних культур, зростають потужності по їх переробці.

Жорстка конкуренція на зовнішніх продовольчих ринках, постійно зростаючі вимоги до якості продовольчих товарів зумовили необхідність корінного технічного переозброєння олійно-жирових підприємств, оновлення їх технічної бази, застосування сучасних енергозберігаючих технологій, введення систем менеджменту якості. Було побудовано п'ять нових олійноекстракційних заводів сумарною продуктивністю 1 млн. 350 тис. тонн/рік переробки насіння соняшника, два олійнопресових заводи, сумарною продуктивністю 527 тис. тонн/рік. Була проведена корінна реконструкція на чотирьох заводах з установкою нових екстракторів сумарною продуктивністю 1 млн. 470 тис. тонн/рік переробки насіння соняшника. При цьому було демонтовано 6 застарілих олійноекстракційних ліній (3 лінії НД-1250; 2 лінії МЭЗ-350; 1 лінія ОЛЬЕ - НД-1250), які перебували в експлуатації більше 50 років. Підприємства мають у своєму розпорядженні сучасні високопродуктивні олійноекстракційні лінії як ДЕ СМЕТ - 3 лінії, ЄВРОПА КРАУН - 3 лінії; і іншими АНДРИОТТИ, БЕРНАРДИНИ.

Проводиться установка турбін для отримання електроенергії. За рахунок стовідсоткового спалювання лушпиння відбудеться перехід на режим повного самозабезпечення підприємств електроенергією. Реалізуються проекти по виробництву твердого палива в олійно-жировій галузі. Формується ринок лушпиння соняшникового в Україні. Наступним кроком енергозбереження стане удосконалення технології комплексної переробки соняшнику. [1]

Вироблена підприємствами галузі продукція займає значне місце в структурі харчування жителів України, забезпечує не тільки потреби споживчого ринку в таких продуктах як рослинна олія, маргарин, кулінарні жири, майонез, мило, але й виробництво інших галузей:

хлібопекарського, кондитерського, молочного, плодоовочевого, рибного, хімічного, фармацевтичного, комбікормової й громадського харчування. У галузі активно здійснюються розширення асортименту харчової продукції, впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій.

За 2009/10 МР олійно-жировими підприємствами України (без урахування олійниць) перероблено 7,0 млн.т олійного насіння, у тому числі:

- соняшнику - 6800,0 тис.т., або 96,8% від валового збору;
- ріпаку - 4,0 тис.т.. або 0,2 % від валового збору;
- сої - 232,0 тис.т., або 22 % від валового збору.

За даними Держкомстату України за 2009/10 МР олійно-жировими підприємствами вироблено (без урахування олійниць) рекордну для всіх років кількість рослинної олії – 2,9 млн.т, проти 2,58 млн.т за 2008/09 МР . Виробництво тільки соняшникової олії склало 2,84 млн.т проти 2,49 млн.т по відношенню до минулого 2008/09 МР.[2] Потреби споживачів в олійній продукції на внутрішньому ринку повністю забезпечуються, зникли сезонні коливання цін.

Україна є світовим лідером за обсягами продаж соняшникової олії. У структурі експорту продукції АПК України продукція олійно-жирової промисловості займає 30%, у структурі експорту продукції харчової промисловості - близько 50 %.[2] Так олія соняшникова експортується до 88 країн світу. На світових ринках основними споживачами її стали країни ЄС, Близького Сходу, Північної Африки, Азії та СНД. В 2009/10 МР найбільшими імпортерами української олії стали Індія та Єгипет. Вперше українські підприємства вийшли на ринок Китаю й поставили 34 тис. тонн олії соняшникової.

В останні два-три роки стала динамічно змінюватись структура експорту. Все більше предметом експорту стає не лише олія первинної переробки, а й фасована глибокого очищення, маргаринова продукція й майонез. При цьому міжнародна торгівля соняшnikовою олією та іншими видами продукції галузі і надалі буде розширюватись за рахунок скорочення обсягів торгівлі насінням соняшника, що обумовлено істотним ростом транспортних видатків і оптимізацією логістичних потоків.

Існуюча виробнича база підприємств галузі дозволяє переробляти різні види насіння олійних культур: соняшника, ріпаку, сої, а вкладені інвестиції зумовлюють інвесторів проводити зважену цінову політику відносно олійної сировини, що стимулює товаровиробників до вирощування олійних культур. Випереджаючий ріст переробних потужностей зумовлює жорстку конкуренцію між переробними

підприємствами на внутрішньому ринку олійних культур і є фактором підтримки рівня закупівельних цін на олійні культури.

Проте, аналіз діяльності підприємств галузі показав, що їх діяльність несе і певну екологічну загрозу.

По-перше, це виснаження ґрунтів на яких, на жаль, з порушенням фіто-санітарних норм вирощується соняшник та ріпак. Так з 32,47 млн. га ріллі, що існує в Україні, під виробництво соняшнику відведено 6,34 млн га або біля 20%, при нормі 12-14%. Площі під ріпаком за останні 10 років збільшились в 11-12 разів, до 1,1 – 1,3 млн.га. Все це веде до зменшення вмісту гумусу в ґрунтах України. У результаті найродючіші у світі чорноземи перетворилися на ґрунти із середнім рівнем родючості та продовжують погіршуватись. [2]

По-друге, аналіз відходів, що утворюються, на підприємствах олійно-жирової промисловості свідчить про їхнє різноманіття за хімічним складом, фізичними і механічними властивостям. Залежно від стадії технологічного процесу й використаної сировини можуть бути присутніми такі інгредієнти як важкі метали (свинець, ртуть, кадмій, алюміній, кобальт, марганець), нітрати, бензин, гексан, хлороформ, формальдегід ацетальдегід, олеїнова, мурашина, сірчана, азотна й масляна кислоти тощо. З огляду на їхній незначний вміст у складі кожного з відходів виробничого процесу (нижче рівня ТТДК) їх не можна віднести до складу небезпечних. Однак, при акумуляції значної кількості таких відходів може проявлятися їх негативна дія на об'єкти навколишнього середовища й працюючих на цьому виробництві робітників. [1]

Зрозуміло, що для збереження свого положення на світовому ринку та розвитку конкурентоспроможності, підприємствам галузі варто враховувати вимоги щодо якості, безпеки і екологічності продукції та виробництва при формуванні своєї подальшої стратегії. Це особливо важливо для використання нових можливостей бізнесу, успішної конкуренції з іншими підприємствами, які враховують екологічні фактори, і задоволення зростаючих екологічних очікувань інших зовнішніх зацікавлених сторін.

Літературні джерела

1. Масложировая отрасль Украины. «Інструкція про порядок обліку, зберігання та використання відходів олійно-жирової галузі»/Український науково-дослідний інститут олій та жирів/ : [Електронний ресурс] – Режим доступу. http://www.fatoil-kharkov.com/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=36

2. Статистический ежегодник Украины. 2009 год. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>